

Sabine Boerner / Diana E. Krause

A zene mint hivatás

A zenekari motiváltságról – empirikus tanulmány (1. rész)

Dr. Sabine Boerner és Diana E. Krause fizikus a Berlieni Műszaki Egyetem gazdasági és menedzsment fakultásán, az üzemgazdaságtani intézetben, a vezetéstudomány és szervezés terén tevékenykednek.

Senkinek sem repül szájába a sült galamb – ez a felismerés nem lehet új a zenekari muzsikuskok számára. Épp úgy nem titok, hogy egy előadás sikere döntően attól függ, ki az a dirigens aki a pult előtt áll és mint bánik a zenekarával. Ezidáig mégis ritka a motiváció és a zenekarvezetés kérdésének szisztematikus vizsgálata. A Berlieni Műszaki Egyetem kutatási projektjének keretében a „vezetés és kooperáció a zenekarban” címet viselő kérdőív segítségével analizálták a motiváció és zenekarvezetés sajátosságait.

Szűrőpróba:

30 német zenekarból 436 muzsikusk

A vizsgálatokban 30 német zenekarból 436 muzsikusk vett részt. A zenekarok többsége (67%) színházakhoz tartozik, míg kisebb része (33%) tisztán koncertzenekar. A vizsgált zenekarok többsége az A vagy B bérkategóriájú csoportba tartozik (lásd: 1. grafikon).

A megkérdezett muzsikuskok átlagkora 40 év, és átlagban 17 évet töltöttek el a pályán. A megkérdezettek kétharmada (69%) férfi, egyharmada (31%) nő. A férfiak és nők száma a különböző hangszer-csoportokban a következőképpen oszlik meg: 58% vonós, 23% fafúvós, 15% rézfúvós és 4% ütős. A megkérdezettek több mint fele (55%) tuttista, mintegy negyede (22%) szólamvezető és ugyancsak mintegy negyede (23%) szólalista.

Hogy ítélik meg a muzsikuskok zenekaruk teljesítőképességét?

Egy zenekar művészi munkájának centrumában a siker áll. Ezért először is az érdekelt bennünket, hogy a zenészek miképpen értékelik zenekaruk művészi kvalitásait. A művészi színvonal megítélése természetesen problematikus, mivel az túlnyomó részben szubjektív értékelésen

alapul. Minden bíráló más igényeket támaszt és más mértékkel mér, úgy, hogy a minőségi ítéletek különböző személyek esetében gyakran különböznek. Ezen oknál fogva minőségi besorolásunknál különböző mértékeket használtunk: a muzsikuskok egyéni igényeit, a zenészek képességeit és a zenekar hatását a publikumra, a sajtóra, a karmesterre és más művészi közreműködőkre. Várakozásunkhoz mérten a különböző bérkategóriákban a művészi színvonalat különböző módon ítélték meg. Az A/F1 csoportba tartozó muzsikuskok zenekaruk kvalitásait jobbnak tartották mint az A osztályba tartozók; az A csoportba tartozó muzsikuskok ugyancsak jobbnak ítélték zenekaruk színvonalát mint a B csoportba tartozók. A különböző bérkategóriákba sorolt zenekarok művészi kvalitásáról alkotott véleményt a 2. grafika mutatja.

Emellett az eredményben az is megmutatkozik, hogy a muzsikuskok a zenekarok művészi kvalitásait állandóan magasra értékelték: a megkérdezettek több mint fele a zenekari színvonalat összességében inkább magasra értékelték. Különösen a közönség elégedett a minőséggel, itt a zenekari színvonal 80%-ban magas minősítést nyert. Másrészt világossá vált, hogy maguk a zenekari muzsikuskok zenekaruk teljesítményét általánosságban kevésbé jónak értékelik. Míg a zenekaron kívüli személyek kétharmada (69%) összességében igen elégedett a zenekar színvonalával, a zenekari muzsikuskoknak csupán alig több mint a fele (54%) gondolkodik így. A zenekari muzsikuskok tehát zenekarukat

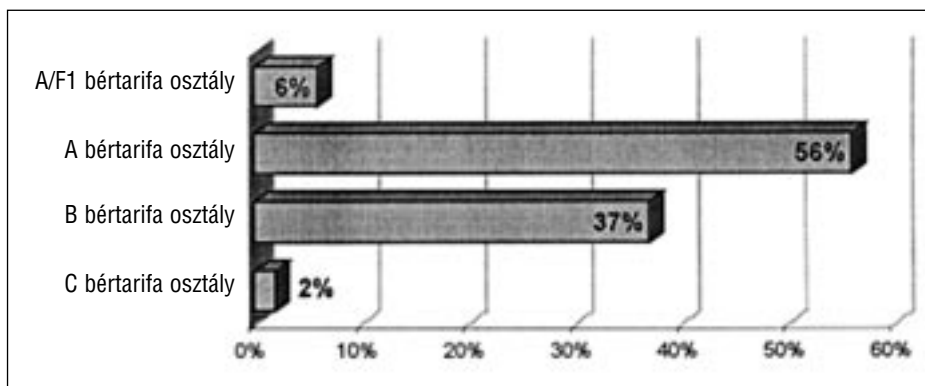

Mi motiválja a zenekari muzsikuskot?

nyilvánvalóan kritikusabban ítélik meg mint a hallgatóság.

Miként magyarázható ez az eredmény? A zenekari muzsikuskok magas szakmai tudással rendelkeznek, amit tehetséggel, nagy művészi képességekkel és hosszú évek tapasztalatával szereztek. Ennek megfelelően magas az igényük a zenekar művészi teljesítményére, minek következtében a minőség megítélésében kritikusak: a zenészek több mint felének (61%) az a benyomása, hogy a zenekar kvalitásai speciálisan személyes minőség-igényeihez mérten inkább alacsonyra értékelhetők.

Ebből a „leletből” ugyanakkor az a következtetés vonható le, hogy a zenekar művészi kvalitása sok zenekari muzsikuskok szemszögéből nézve javítható lenne. Hogy a kérdést meg tudjuk válaszolni, amihez lehetséges fogódzópontok állnak itt, tanulmányunkat két súlypontra építettük: a zenekari muzsikuskok motivációjára és a dirigens vezetési funkciójára. Az empi-

1. grafika: a vizsgált zenekarok bértarifa osztályok szerinti megoszlása

rikus tanulmány első részében a motiváció kérdésével foglalkozunk.

Művészi motiváció: kedv, inspiráció, team-szellem és lelkes publikum

Csak akkor lehet egy zenekarban magas művészi színvonalat elérni, ha a muzsikusok képességeik legjavát adják és megfelelő igyekezetet tanúsítanak. Az összes bértételi csoportba tartozó zenészek az a véleménye, hogy játéku magas művészi kvalitásához a következő aspektusok nagyon fontosak: hogy igyekezzenek és koncentráljanak (97%), hogy zenekari kollegáik muzikálisak és koncentráltak legyenek (93%) és hogy zenei képességeiket teljes mértékben bevethessék (94%).

Mi motiválja hát a zenekari muzsikust abban, hogy erejét bevesse és képességeit teljes mértékben kihasználja? Ha a zenészek válaszait gyakoriságuk szerint soroljuk be, úgy a következő tűnik ki: igen motiváló a kedv, kölcsönös inspiráció, team-szellem és a lelkes publikum (3. grafika). Ez a nézet a zenekarok minden bérosztályára és a muzsikusoknak a zenekarban elfoglalt minden pozíciójára vonatkozik.

Kevésbé fontosnak találták a zenészek ezzel szemben a darabbal való azonosulást és a karmester előadásmódját, valamint a dirigens kollegiális bánásmódját. Összehasonlításképpen végül is nem fontos az egyéni hozzájárulás méltánylása és az ebből fakadó személyes karrier. Ebben persze különbség van a szólisták és a szólamvezetők esetében: ez a két aspektus az előbbieknél elvárhatóan nagyobb szerepet játszik, mint a tuttitáknál. Azonkívül különbség van az egyes hangszer-csoportok között is: a személyes karrierre vonatkozó

2. grafika: A zenekarok művészi kvalitásának megítélése

konzekvenciák a fa- és rézfúvósok motivációjánál fontosabb mint a vonós csoportokéinál.

Az eredmények a zenekari motiváltság egy különlegességére utalnak: első helyen állnak itt olyan aspektusok, amelyek közvetlenül a zenélési tevékenységgel vannak összefüggésben (kedv, team-szellem, inspiráció, a darabban ill. az előadással való azonosulás és a közönség reakciója). Más, ugyancsak értékelhető aspektusok, amelyek azonban magával a zenéléssel kevésbé szorosan függnek össze (egyéni

teljesítmény elismerése és személyes karrier-kilátások), a zenészek motivációja szempontjából jelentéktelenek. A zenekari muzsikusok ezzel tevékenységüket inkább „hivatás”-nak értelmezik, amit elsősorban nem az elvárt haszon miatt, hanem saját jószántukból folytatnak. Mint más művészi hivatásoknál, a zenekari muzsikus motivációja is inkább belső, mint külső indíttatású. Ebből az következik, hogy a muzsikusok motivációja kevésbé külső ösztönzés (pl. karrierkilátások), mint inkább belső késztetés (érdekes, speciális feladatok) útján növelhető.

Mindennapok a zenekarban: késztetés a magas teljesítményre és hiányzó kooperáció

A zenekar fellépése rendszerint élő előadásban, közönség előtt történik, úgy, hogy az előforduló tévedések és gikszer nem korrigálhatók. A zenekari játék egyidejűleg a pontos összjáték érdekében magas fokú koncentrációt igényel. Ennek megfelelően a zenekarra a teljesíteni akarás nagy nyomása nehezedik: a megkérdezettek több mint felének (63%) az a

A magas művészi színvonal eléréséhez számomra motiváló	
... ha a muzsikálás szórakoztat	
... ha a muzsikások és a karmester egymás kölcsönösen inspirálják	
... ha hozzájárulhatok egy jó közös zenekari teljesítményhez	nagyon fontos
... ha a jó előadástól a zenekar számára sok függ	
... ha a közönség lelkes	
... ha az az érzésem, hogy személyes hozzájárulásom lényeges	
... ha azt érzem, hogy a karmester komolyan vesz engem	
... ha azonosulni tudok a karmester előadási felfogásával	fontos
... ha bele tudom élni magam a mindenkori darabba	
... ha a karmester kollegaként kezel	
ha személyes hozzájárulásomat összehasonlítván értékelik	
ha egy jó előadástól személyes karrierem szempontjából sok függ	nem fontos

3. grafikon: a különböző zenekari motivációs szempontok fontossága

személyes benyomása, hogy mint művész a teljesítmény ill. siker elérni akarásának nagy nyomása alatt áll (4. grafikon).

Ez leginkább a szólistákra és szólamvezetőkre érvényes: jobban érzik ezt a terhelést, mint a megkérdezett tutti-játékosok. Különösen a rézfúvósok élnek át erősebb szorongást mint a vonós csoportok. Éppen úgy jobban kifejeződik ez a magasabb zenekari bércsoporthoz tartozó muzsikusknál (A/F1 és A), mint azoknál, akik alacsonyabb tarifa-osztályhoz (B és C) tartoznak.

A teljesítmény-drukk ellenére a zenekari muzsikások többsége nem kihasználtnak, sőt kifejezetten kiaknázatlannak érzi képességeit, csak a megkérdettek 22%-a érezte művészi képességeit és kifejezési lehetőségeit kihasználva, míg 78% ezt kihasználatlannak érzi, azaz olyan benyomása van, hogy képességeit nem tudja megfelelően kamatoztatni. Ez éppen úgy érvényes a szólistákra és szólamveze-

tőkre mint a tuttistákra. Erre a kutatási eredményre az a magyarázat, hogy a muzsikust tanulmányai során a nehezebb szólóállásokra készítik fel és ezért ők a zenekari játékban részben túlképzettek. Különösen az élvonalbeli zenekarok alkalmazznak előszeretettel jó muzsikuskat, így a képesség kihasználatlansága itt még valószínűbb: szűrőpróbánk során az A-zenekarokhoz tartozó muzsikusknál ez az érzés jobban esett latba, mint a B és C zenekarok megkérdetteinél.

Szűrőpróbánk muzsikusai a zenekari összmunkát kritikusan értékelik: kétharmada a megkérdetteknek (66%) azon a véleményen van, hogy zenekarukban az összjáték alacsonyabb színvonalú, mint azt az egyes zenészek művészi kvalitásaitól elvárható volna. A muzsikuskok illetően nézete szerint a művészi képességek paragon hevernek. Persze különbség van a bértarifa-osztályok között: az A-besorolású zenekarok megkérdezett muzsikusai az

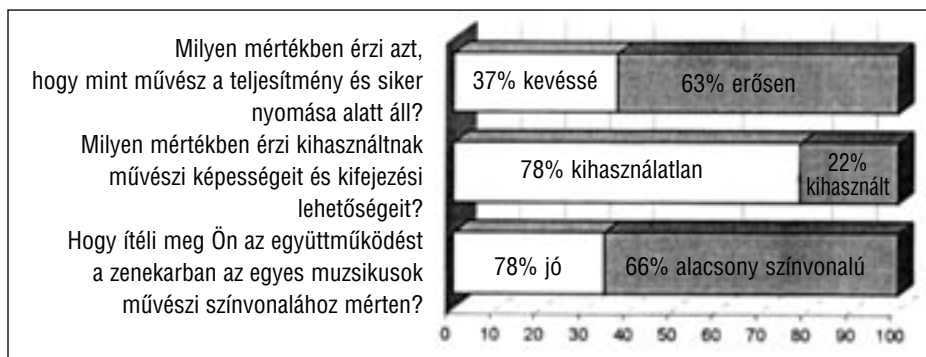
együttműködést pozitívabban értékelik, mint a B- és C-zenekarok zenészei. Ha tekintetbe vesszük, hogy a muzsikuskokat a team-szellem a zenekarban különleges módon magas teljesítményekre sarkallja, és a muzsikuskok összjátéka fontos aspektusa a zenekar művészi kvalitásának, úgy lehet, hogy ebben a színvonal növelésének kiinduló pontja rejlik.

Összefoglalás

Bár a zenekarok művészi színvonalát csak a megkérdettek harmada véleményezte túlnyomó részben jónak, ugyanakkor azonban azt fejleszhetőnek is ítélte. A magasabb művészi kvalitásnál a zenészek motivációja a döntő, akiket mindenek előtt a muzsikálás mint olyan ösztönöz. Analizálásunk két problémát tesz világossá: a muzsikuskok motivációja szempontjából fontos, hogy teljes mértékben kihasználják saját képességeiket. A motiváció szempontjából a team-szellem éppen olyan fontos aspektus, mégis, sok muzsikusk a kooperációt nem kielégítően ítéli meg. Empirikus tanulmányunk második részében azt vizsgáljuk, hogy a karmester, mint vezetőerő, mi módon járul hozzá a művészi színvonalhoz.

Folytatása következik

(A cikk elsőként a „Das Orchester” című lap 2001/11. számában jelent meg. Köszönjük a közlés jogát.)

4. grafikon: Siker-nyomás; túl-, ill. alulkihasználtság és együttműködés a zenekarban